GRØNNE FACADER

INSPIRATION
TIL DIG, DER GERNE
VIL BEGRØNNE
OG FORSKØNNE
FACADER
I INDRE BY,
KØBENHAVN

OVERSIGT

FARVER... DUFT... OG RENERE LUFT
En introduktion til kataloget

JA TAK TIL MERE FACADEBEPLANTNING OG BIODIVERSITET
Hvorfor facadebeplantning? Hvad er de forskellige herligheds- og nytteværdier, som de bidrager med?

10 EKSEMPLER PÅ FACADEBEPLANTNING I INDRE BY
Hvordan kan facadebeplantning se ud?

GODE FACADEPLANTER
Eksempler på forskelige facadeplanter

STØT BIODIVERSITETEN
Vælg hjemmehørende planter

SÅDAN KOMMER DU IGANG
En punkt til punkt gennemgang af de vigtigste aspekter i et facadebeplantningsprojekt.

ALTERNATIVE LØSNINGER
Hvis ikke der er mulighed for traditionel facadebeplantning, gennemgås der her nogle andre muligheder

5 GODE RÅD
Afsluttende bemærkninger

FARVER... DUFT... OG RENERE LUFT...

Flere grønne byrum, som kan understøtte det særpræg, der er i vores gader - blandt brosten, bindingsværk og beton. Det er vores vision.

Med dette inspirationskatalog 'Grønne Facader' vil vi gerne inspirere dig, der bor og driver erhverv i Indre By, til at beplante dine facader. Hos Miljøpunktet er det muligt at få kyndig vejledning til plantevalg, plantning og pleje. Vores håb er, at du vil tilføre Indre By flere smukke grønne facader og stemningsfulde byrum, som skaber glæde blandt beboere og alle andre, som besøger hjertet af København.

Når du selv kan skabe grønne byrum og præge det sted, du bor og arbejder, håber vi, at det understøtter livskvaliteten i Indre By og giver endnu større ejerskab og tilknytning til vores fælles bydel. Derfor har vi lavet dette hæfte med inspiration til, hvordan du kommer i gang med at tilplante facaderne – med succes.

Vi ønsker dig god fornøjelse og glæder os til at se dit projekt blomstre!

Bent Lohman,
Formand,
Indre By Lokaludvalg

Marianne Spang Bech,
Centerleder,
Miljøpunkt Indre By & Christianshavn

JA TAK TIL MERE

FACADEBEPLANTNING OG BIODIVERSITET

I København er de vandrette flader domineret af belægninger, fordi biler, cykler og fodgængere skal færdes her. Vi ønsker derfor at fokusere på de muligheder, der ligger i at udnytte de lodrette flader til at skabe en grønnere by – for alle I Indre By findes der mange lodrette flader – eksempelvis kedelige gavle og mure – som med fordel kan beplantes og give husene og området en grønnere og helt ny karakter, samt skabe plads til mere biodiversitet.

I det hele taget er der kommet fokus på alt det gode, facadeplanter kan gøre i en tætbebygget by som København:

Planter skaber liv, skønhed og varierende oplevelser over året.
Op igennem historien har planter været brugt på tage og facader for at skabe skønne og grønne rum, men også for at dyrke vin, abrikos og meget mere. Planterne kan fungere som levested for både fugle og insekter og tiltrækker dermed et rigere dyreliv, som kan give kærkomne naturoplevelser i byen, hvis vi vælger de rigtige planter

I København, hvor man kæmper mod uønsket graffiti, kan facadeplanter desuden gøre, at facaderne ikke indbyder til graffiti.

Planter gør os glade og mindre stressede. Grønt er godt for øjet, som H.C. Andersen skrev i Den grimme ælling. Det gælder også i dag, og facadebeplantning giver os mulighed for at se på og færdes i en grønnere bydel.

Mange nye undersøgelser fra 2013 til nu viser, at udsigt til grønne omgivelser kan være vigtig for både helbredet og for medarbejderes jobtilfredhed og arbejdsevne.

Planterne afkøler og giver bedre luftkvalitet. Storbyer har normalt en højere gennemsnitstemperatur og ringere luftkvalitet end det omgivende land. Planterne er med til at afkøle og forbedre luften. Det skyldes

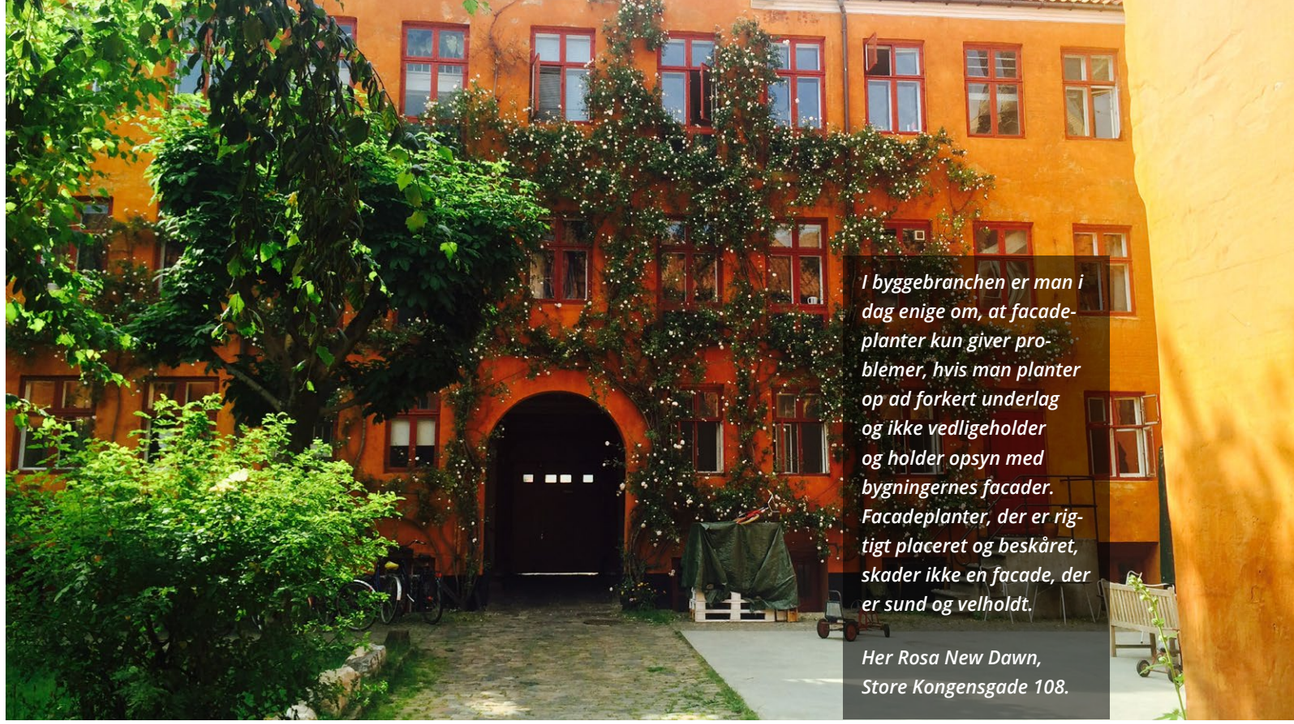

I byggebranchen er man i dag enige om, at facadeplanter kun giver problemer, hvis man planter op ad forkert underlag og ikke vedligeholder og holder opsyn med bygningernes facader. Facadeplanter, der er rigtigt placeret og beskåret, skader ikke en facade, der er sund og velholdt.

Her Rosa New Dawn, Store Kongensgade 108.

fordampningen fra planterne og planternes evne til atudnytte solens energi til at vokse, mens de danner ilt.

Planterne kan isolere bygninger. I et tæt - eksempelvis stedsegrønt - bladlag, står luften mere stille, og det virker isolerende. Muren bag en facadebeplantning kan også være mere tør end en mur, som står ubeskyttet mod vind og vejr.

Planterne dæmper vinden og fanger støv. Undersøgelser har vist, at vindhastigheden foran en facade uden beplantning er ca. syv gange højere end foran en facade med et tæt plantedække af eksempelvis vedbend eller rådhusvin. Det vil sige, at facadebeplantninger kan hindre generende træk langs bygninger. Den nedsatte vindhastighed betyder samtidig, at støvpartikler, herunder tungmetaller, lægger sig på bladene i stedet for at hvirvle rundt i luften, hvilket giver en bedre luftkvalitet.

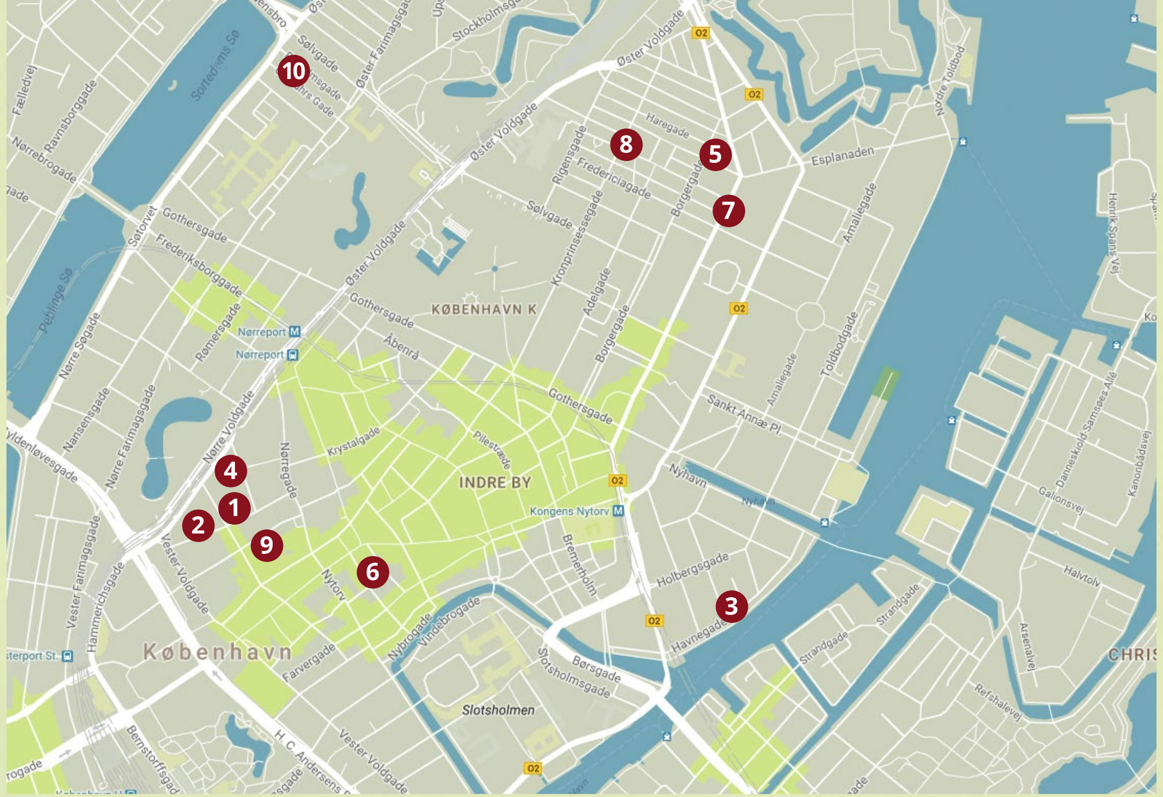

TI EKSEMPLER

PÅ FACADEBEPLANTNINGER I INDRE BY

Rundt omkring i Indre By's gader og baggårde finder du mange flotte eksempler på facadebeplantninger og løsninger på støtte og opbinding af planter. Derfor er det en oplagt mulighed at tage rundt på besøg og lade dig inspirere, inden du selv går i gang med at plante.

Her kan du se ti forskellige facadebeplantninger i Indre By, som er værd at besøge. Derudover kan det anbefales at gå en tur i Kartoffelrækkerne, i gaderne omkring Borgergade og Kronprinsessegade, samt i stræderne i Middelalderbyen, hvor der også findes mange facadebeplantninger.

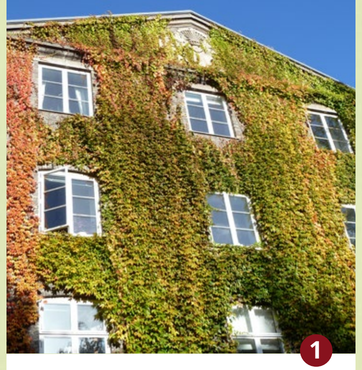

1 *Sankt Peders Stræde 14, Valkendorfs Kollegium. Rådhusvin (Parthenocissus tricuspidata).*

2 *Sankt Peders Stræde 26, Dessertdragens Værksted. Figentræ (Ficus sp.).*

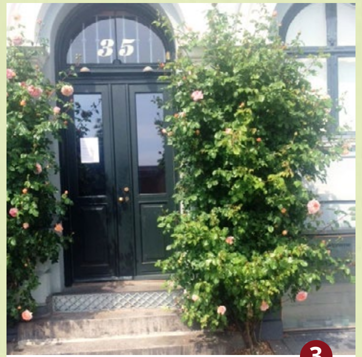

3 *Havnegade 35. Slyngroser, som danner et flot indgangsparti.*

4 *Larslejstæde 13. Slyngrosen 'New Dawn' plantet i sensommeren 2016. Fint espalier med rustent look (Foto: Ingrid Kallesøe).*

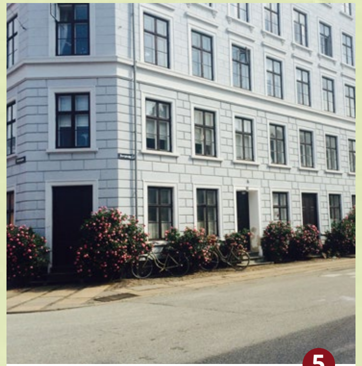

5 *Hjørnet af Borgergade og Gernersgade. Godt eksempel, der viser, hvordan buskroser kan fungere langs en facade.*

6 *Brolæggerstræde 4, Slyngrose, 'New Dawn', plantet i 1976. Rosen er bundet op på en wire.*

7 *Store Kongens Gade 108. Her er tre sorter af slyngroser plantet sammen: 'Rosa Árvensis spledens', Rosa 'New Dawn' og 'Rosa Álbertine'.*

8 *Hjørnet af Kronprinsessegade og Sankt Pauls Gade. Slyngroser.*

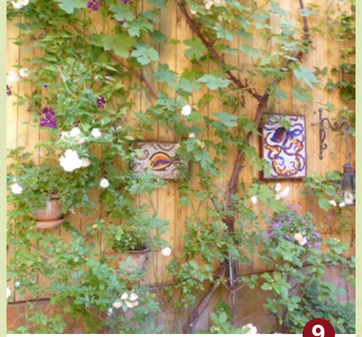

9 *Studiestræde 17A. Gården ved Galleri Krebsen. Her kan du se, hvordan der er skabt stemning og hyggelige kroge ved at plante forskellige facadeplanter sammen. Her er det Almindelig Vedbend (Hedera helix), Klatrehortensia (Hydrangea anomala), Vinranke (Vitis Vinifera sort. Schuyler), Buskrose (Rosa moschata sort. Ghislaine de féligonde) og Klematis (Clematis viticella sort. Etoile de Violette).*

10 *Rørholmsgade 19-21. Nyplantet rose ved espalier fremstillet af tentor-stål a la rionet.*

GODE FACADEPLANTER

I ALLE FORMER OG FARVER

Igennem tiden har blomster altid været en del af vores samfund. De er faste deltagere ved samtlige mærkedage og er med til at gøre disse specielle, da former, farver, vækst og duft til enhver tid fascinerer. I takt med at byen vokser og naturen viger for beton og brosten, skal vi i højere grad tænke på nye måder at inddrage planter i bybilledet, da de kan fortælle om årets gang, hvilket er til gavn for både øje og sjæl.

Valget af hvilken plante, der skal gro opad din facade, kan være svær. Der findes mange skønne planter som egner sig til facader i byen.

Hvis man tager roser som eksempel, så holder de af at vokse op ad øst- og vestvendte mure, hvor der er god luft/afstand til muren, men selv på nordvendte mure kan nogle roser klare sig flot, når blot der kommer noget lys.

Der er mange overvejelser, du skal gøre dig, når du skal vælge facadeplanter, såsom hvilket udtryk, du ønsker at beplantningen skal bidrage til/med. Ønsker du dig f.eks blomster eller noget der står grønt om vinteren? Eller noget helt tredje såsom noget der dufter?

På de følgende sider giver vi eksempler på planter, der gør det godt som facadeplanter. Hvis du klikker på billedet af planten, videresendes du automatisk til den på Google, hvor du kan finde yderligere inspiration, information og købemuligheder.

Foto: Ingrid Kallesøe

NEW DAWN

Højde Op til 6 m

Farver Blomstrer på de nye skud fra juli til ind i efteråret med fyldte lyserøde blomster, som blegner til næsten hvidt. Blanke og kraftige mørkegrønne blade

Plusser Kan på kraftigt espalier dække op til 6,5 m². Fin og kraftig duft. Sund. Prisbelønnet

Vækst Meget kraftig med få grove, meget stabile grene

Bemærk Store torne

Foto: Såderup Planteskole, www.rosertilhaven.dk

GHISLAINE DE FELIGONDE

Højde Op til 6 m

Farver Abrikosfarvede, fyldte små roser, der blegner til elfenben/rosa. Friskgrønt løv

Plusser Kraftig, sødlig og fin duft. Blomstrer fra midt i juni og resten af sæsonen. Næsten ingen torne. Hårdfør og sund. Prisbelønnet

Vækst Fyldig i bredden især hvis den bindes ned

Foto: Lundhede online-planteskole, www.lundhede.com

GRAHAM THOMAS

Højde Op til 2 m

Farver Store, fyldte, gule blomster fra juni til sent på efteråret. Mørkegrønt løv

Plusser Stærk duft. Hårdfør og sund. Prisbelønnet

Vækst Fyldig – kan dække 3 m²

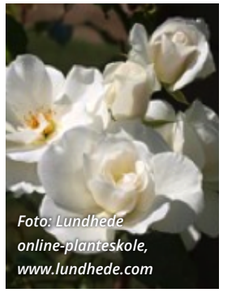
Foto: Lundhede online-planteskole, www.lundhede.com

CLIMBING ICEBERG/CLIMBING SCHNEEWITTCHEN

Højde Op til 5 m

Farver Hvide middelstore, halvfyldte blomster fra juni til november. Friskgrønt løv

Plusser En af de få gode hvide med smukt formede blomster. Mellemstærk duft. Prisbelønnet

Vækst Kan dække op til 16 m²

BLÅREGN *(WISTERIA SP.)*

Højde 18-20 m

Farver Blomsterne er – som navnet siger – typisk blå/lysviolette - men de fås også i hvid og lyserød. Ærteblomsterne sidder samlet i ca. 25 cm. lange, hængende klaser fra bladhjørnerne. Blomstrer sidst i foråret og først på sommeren og ofte igen sidst på sommeren. Løvet er lysegrønt til friskgrønt og kommer typisk først frem, når planten er begyndt at blomstre. Høstfarven er gul.

Plusser Blomsterne udsender en fin karakteristisk duft af bobletyggegummi. Planten er en kraftigt voksende lian, som om vinteren efter løvfald afslører sine flotte snoede stammer, der med tiden bliver tykke og kraftige.

Bemærk Planten bliver meget tung med alderen og kræver en solid støtte. Egner sig bedst til større facader hvor den kan få lov at brede sig. Og hvor plantens "ærtebælge" med giftige frø sidder uden for børns rækkevidde.

KLEMATIS *(CLEMATIS SP.)*

Højde Op til 8-10 m

Farver Fås i mange sorter med forskellige former, størrelser og farver – fra hvid og gul til rosa, røde, violette og blå. Nogle blomstrer forår, andre forsommer og andre igen både forår og sensommer. Farven på bladene afhænger af sortsvalg

Plusser Nogle sorter har en fin duft af vanilje

Vækst Planten klatrer ved at sno bladstilkene omkring et espalier eksempelvis med vandrette lister eller wirer med 25-30 cm. mellemrum

Bemærk Planten skal beskæres korrekt, hvis den skal blive ved med at være frodig og blomsterrig. Beskæring afhænger af sortsvalg.

VEDBEND *(HEDERA HELIX SP.)*

Højde Klatrer fint op til 4. sals højde.

Blomster Blomster samles i kugleformede stande. Ses kun på ældre planter. Har blå pollen.

Blomstring Blomstrer fra september-november.

Løv Planten er stedsegrøn og fås i forskellige varianter.

Vækst Planten hæfter til facaden med hæfterødder. Kan nemt dække en stor facade. Man skal være opmærksom på, at planten ikke er god at plante op ad bindingsværk, grundet risiko for skade af facaden. Kan have frit hængende ranker eller klippes til som hæk.

Duft Ingen duft. Besøges dog stadig af bier i efteråret.

Plusser Værtsplante for sommerfugle, blandt andet skovblåfugls larver. Vigtig fødekilde sent på sæsonen for bier, sommerfugle, hvepse og svirrefluer. Frøene er en vigtig fødekilde for fugle over vinteren og i det tidlige forår.

Vedbend med hængende ranker. Kan ses ved butikken Nørgaard paa Strøget.

KAPRIFOLIE *(LONICERA SP.)*

Højde Op til 6-8 m

Farver Kaprifolier har en meget karakteristisk, uregelmæssig blomst med lange kronrør, som blomstrer i juni-august alt efter sort. Fås i mange sorter med forskellige blomsterfarver fra gul, til rosa og orange. Løvet er frisk- til mørkegrønt og kaprifolier fås både som stedsegrønne og løvfældende.

Plusser Trives i skygge. Vild kaprifolie (Lonicera periclymenum) udsender en nærmest berusende dejlig duft om aftenen og natten, som tiltrækker natsommerfugle som for eksempel Hvid Admiral og viftemøl, der begge lægger æg på planten. Blomsterne er vigtige for natsværmere og langtungede humlebier.

Vækst Planten er kraftigt slyngende. Kræver et buet espalier, som kan støtte, eller et espalier, som man kan binde planten fast til.

Bemærk Får senere smukke røde bær, som er giftige og derfor bør holdes udenfor børns rækkevidde ved hjælp af opbinding

KEJSERBUSK *(VIBURNUM BODNANTENSE)*

Højde 2-3 m

Farver Blomsten er rosafarvet.

Plusser Meget velduftende. Planten er både hårdfør og nem at vedligeholde. Tåler både sol og skygge. Vigtig vintermad for insekterne.

Vækst Vokser opret, senere lidt hængende paraplyform. Kan klippes som hæk.

Bemærk Planten blomstrer i vintermånederne. Klippes lige efter afblomstring i maj måned, da de nye skud danner blomster i juli august.

STOKROSER *(ALCEA SP.)*

Højde 1-3 m

Farver Planten er friskgrøn og fås, alt efter sort, i mange forskellige blomsterfarver. Typisk er pastelfarvede rosa og røde, men de fås også i hvid, creme, gul, laksefarvet og dybviolet/næsten sort. Blomsterknopperne sidder på lange aks, og springer langsomt ud fra neden på akset fra tidlig sommer til hen på efteråret

Plusser Fås både med enkelte og fyldte blomster. Især de enkelte tiltrækker humlebier. Bladrosetten er stedsegrøn, og planten sår sig selv villigt, hvis frøene får lov at sprede sig

Bemærk Planten er typisk 2-årig. Første år dannes en bladroset, og først andet år blomstrer den. Afbårne stængler lades stå til foråret som ly til insekterne. Kan kræve støtte/opbinding

FIGEN *(FICUS SP.)*

Højde Op til 6 m

Farver Læderagtige, grågrønne blade om sommeren

Plusser Planten har store og dekorative oftest trelappede blade. Man kan overveje, hvorfor Adam og Eva skjulte deres nøgenhed bag et figenblad...

Vækst Løvfældende busk eller træ, som vokser kraftigt og kan espalieres op ad facaden

Bemærk Planten behøver lys og varme og trives bedst op ad en sydvendt facade. Den højere temperatur i byerne gør, at især bornholmske figentræer trives godt her

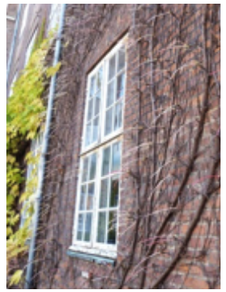

Se også billedet på side 8.

RÅDHUSVIN *(PARTHENOCISSUS TRICUSPIDATA SP.)*

Højde Klatrer fint op til 4. sals højde

Farver Blanke friskgrønne blade om sommeren. Utroligt flot høstfarve i varmgyldne og røde nuancer

Plusser Besøges af bier i efteråret. Kan gro overalt. Får de smukkeste høstfarver på sydsider

Vækst Planten har tynde, højtvoksende grene. Hæfter sig fast ved hjælp af særlige hæfteskiver. Dækker nemt en hel facade. Bladene er tre-lappede næsten læderagtige. Tæt bladdække

Bemærk Det er vigtigt at beskære, så planten ikke gror ind over vinduer med videre og ind under tage. Hæfteskiver er ikke lette at fjerne

KLATREHORTENSIA *(HYDRANGEA ANOMALA SSP. PETIOLARIS)*

Højde Op til 7 m

Farver Mørkegrønne, ægformede blade med savtakket rand. Får en fin gul høstfarve. I juni-juli dækket af iøjnefaldende hvide randblomster i store, åbne skærme, 15-25 cm i diameter

Plusser Tåler at stå i skyggen

Vækst Løvfældende busk med krogede grene og klatrende vækstform. Planten vokser meget langsomt

Bemærk Selvhæftende, men bør støttes af en wire, inden den bliver for tung

STØT BIODIVERSITETEN

VÆLG HJEMMEHØRENDE PLANTER

De sidste 30 år er der sket en dramatisk tilbagegang i de flyvende insekter på over 70 procent og helt op til 80 procent i højsommeren. Det betyder mindre føde til fugle og alle andre dyr i fødekæden – altså også vores. Vi mennesker har indtaget stort set alle de naturlige levesteder for andre levende væsner på Jorden, og det er blevet klart at vi også selv er løsningen til at vende skuden, og gøre noget ved det.

Derfor har vi tilføjet denne guide til, hvordan du bedst kan indtænke det i dine valg af beplantning.

FORSLAG TIL HJEMMEHØRENDE TRÆER OG PLANTER TIL FACADER

ALM. BROMBÆR *(RUBUS PLICATUS)*

Højde Op til 3 m

Plusser Hører faktisk til rosenfamilien. En del maskebier bygger rede i de hule stængler f.eks. perlemaskebi og andre maskebier. Blomsterne giver nektar og pollen til mange sommerfugle, bier og andre insekter. Bærrene kan spises af både dig, fugle og nogle insekter og sommerfugle.

Vækst Bemærk, kræver meget beskæring og tæmning. Bærrene sidder på de nyeste grene fra året før. Vælg gerne sorter uden torne.

HYLD *(SAMBUCUS NIGRA)*

Højde Op til 7-8 m.

Plusser Det er smukt både bart om vinteren og med blomster, blade og bær. Det kan nemt formes og beskæres til espalier, og giver føde og ly til mange arter over en lang sæson. Biodiversitet er også svampe og lav, og specielt spisesvampen Judasøre kan findes på hyldetræer.

Vækst Kan vokse i skygge.

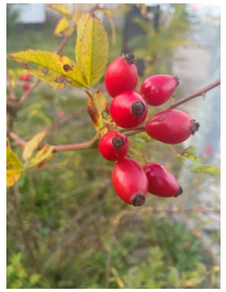

ÆBLEROSE *(ROSA RUBIGINOSA)*

Højde 2-3 meter med kraftige hovedgrene hvor sideskuddene føst kommer andet år.

Plusser Tåler vind og alle former for jordbund.

Vækst Bladene dufter æbleagtigt, mørkegrønne på oversiden, undersiden grågrøn med rødbrune "hår". Lyserøde blomster med svag duft. Blomster i maj – juni. Aflange orangerøde hyben indtil frost eller når fuglene har taget dem.

TØRSTETRÆET *(FRANGULA ALNUS)*

Højde Bliver op til 4 meter højt.

Plusser Yderst hårdført og tåler både sol og i skygge lige godt. Både citronsommerfugl og skovblåfugl sommerfuglene har tørstetræet som værtsplante, blomsterne er nektar og pollen til sommerens insekter og bæerne er mad til fuglene om vinteren.

RØNNETRÆ *(BÅDE ALM. RØN, SORBUS AUCUPARIA ELLER KLIPPERØN, SORBUS RUPICOLA)*

Højde Op til 8 m

Plusser Vigtig vintermad for solsorten. Træet kan beskæres og tilpasses espalier. Blomsterne i foråret er god mad til insekterne, dufter godt, og bæerne er smukke om efteråret. Røn er værtsplante for 28 insekter og 302 arter af svampe og lav (lichen).

Foto: Thomas Saxtorph Vilhelmsson

SLÅEN *(PRUNUS SPINOSA)*

Højde Op til 5m høj og kan beskæres til espalier.

Plusser Den giver gode ly til fugle. De tidlige hvide blomster er mad til insekterne, og når frosten har mildnet bærrene, er der god vintermad til fuglene. Slåen er værtsplante for 109 insekter og 115 arter af svampe og lav (lichen). Slåen er værtsplante for larverne fra Sommerfuglen guldhale, og mange andre sommerfugle har glæde af blomsterne. Slåen er god til kryddersnaps.

Bemærk fuglekasserne på facaden.

Krukke med vand til insekter og fugle.

Blåregn på Christianshavn.

Baggård i Bredgade.

SÅDAN KOMMER DU I GANG!

1 HUSK AT FÅ TILLADELSE

Inden du går i gang med at grave i jorden og anlægge facadebeplantning, skal du have tilladelse fra bygningens ejer. Hvis du er beboer i en boligforening, kan du tage kontakt til din bestyrelse.

Hvis du vil plante op ad en bevaringsværdig eller fredet bygning, skal du også have tilladelse. Kommunen vurderer, når der er tale om bevaringsværdige bygninger, mens fredede ejendomme varetages af Slots- og Kulturstyrelsen. Vi hjælper og vejleder jer selvfølgelig også gerne fra Miljøpunkt Indre By & Christianshavn.

Københavns Kommune skal godkende beplantning ud til alle fortove og sikre fri passage på offentlige som private veje. Derfor skal du sende en ansøgning om tilladelse til facadebeplantning til Københavns Kommune. Københavns Kommune har udarbejdet en ansøgningsvejledning til facadebeplantning som kan findes **her**. Deri står det beskevet, hvilken information din ansøgning bør indeholde.

Du kan også lave en søgning efter "facadebeplantning" på www.kk.dk.

2 HVOR MÅ DU PLANTE

Når du skal starte et facadebeplantningsprojekt, er det også vigtigt, at du forholder dig til udformningen af fortorvet, der ligger langs bygningens facade. Der er nemlig regler, som skal overholdes, når du ønsker at lave en vejændring, såsom at grave i fortorvet, hvilket facadebeplantning ofte vil involvere. På den følgende side gives der et overblik over hvor du må plante.

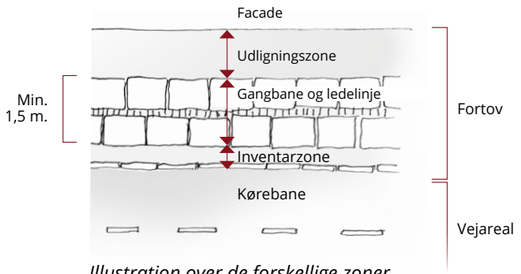

Illustration over de forskellige zoner

Udligningszone: Det er den plads, der befinder sig mellem facaden og fortovsfliserne. Den er typisk beklædt med enten asfalt eller små brosten. Det er her planterne skal placeres. Hullerne, hvori planterne skal vokse, skal typisk fylde max 0,5 m i bredden samt 0,5 m i dybden. Man skal derudover være opmærksom på, at planterne ikke må overskride grænsen mellem udligningszonen og gangbanen (fortovsfliserne).

Gangbane, ledelinjer og inventarzone: Disse dele af fortovet er udelukkende forbeholdt gående. Man skal her være meget opmærksom på, at denne del af fortovet skal være minimum 1,5 m bred, hvilket vil sige, at der fra gangbanens begyndelse til kantstenen skal være 1,5 m tilgængeligt fortorv. Dette skyldes at fortovets tilgængelighed skal sikres for alle, så folk med gangbesvær har mulighed for at benytte gaden på samme måde som alle andre. Husk også at pleje planterne, så der sikres fri passage.

3 HVAD SKAL DU VÆLGE?

Facadeplanter giver mulighed for at skabe helt forskellige udtryk. Du kan vælge en plante med et tykt løvdække, en plante der gør det muligt at dække store overflader fuldstændigt, en plante der er stedsegrøn eller løvfældende, en plante med kraftig blomstring og duft osv.

Hjemmehørende planter og træer er værtsplanter og levested for vores hjemmehørende insekter og dyr, og det første du kan indtænke, for at bidrage til biodiversiteten.

De foreslåede planter her er kun eksempler for at vise, at når man tager naturen ind i byen følger biodiversiteten med. I princippet kan alle hjemmehørende planter og træer bruges, men der er nogen ting man skal huske.

Ikke alle planter vokser optimalt alle steder. Så overvej hvor meget pleje, støtte, beskæring og opbinding har de brug for. Hvordan er de forskellige planters højde, drøjde og farver passer ind. Om rodnettet med tiden kan beskadige kloakker eller fortorvsbelægning. Nogle planter trives bedst under forhold med megen sol, mens andre vokser bedst i skygge, nogle skal have meget vand, og andre er tåler tørke.

Gloire de Dijon, Gothersgade 54.

Det er en god idé at blande mange forskellige arter og typer og ikke kun holde sig til én slags plante. Kommer der sygdom i én slags, er der mindre sandsynlighed for at alt bliver ramt. Forskellighed i planter giver mulighed for større forskellighed af dyr og insekter.

Flere steder i Indre Bys gader kan man nyde synet og duften af f.eks. roser, der henover sommeren står i fuldt flor. Det skaber stemning og giver gaderne særpræg og charme. Men roser er ikke de eneste planter, der skaber stemning. Rådhusvin er et eksempel på en slyngplante, der med sit farveskift i løbet af året ændrer udtrykket på den facade, hvor den gror og minder os om, hvilken årstid vi befinder os i. Den er dog ikke hjemmehørende og kan suppleres med anden beplantning, der er understøtter biodiversiteten eksempelvis efeu.

Find ud af, hvordan forholdene er ved facaden, du ønsker at plante opad, og hvad du ønsker dig af den plante, du vælger. Mure med puds og bindingsværk, som skal vedligeholdes jævnligt, er for eksempel ikke velegnede for planter med sugerødder. På side 10-16 er der givet eksempler på facadeplanter med forskellige egenskaber.

Andre ting man kan gøre

Hvis du ikke kan eller vil vælge hjemmehørende planter, er der andre ting du kan bidrage med, der kan gøre en forskel.

Vælg åbne eller halvfyldte blomstertyper for insekternes skyld. Er blomsterne for "fyldte" har mange insekter svært ved at nå nektar og pollen. Der findes f.eks. mange smukke roser med "åbne" blomster, som kan vælges fremfor de fyldte.

Mange insekter går ikke i hi, og er aktive på stille solrige dage om vinteren. Der har de brug for noget mad og ikke mindst vand for at komme godt igennem vinteren. Derfor er det også godt at plante andre ting i bunden af facadeplanterne. På den måde kan du sørge for mad til insekterne over hele sæsonen med løgplanter om foråret, sommerblomster, og stauder med efterårs- og/eller vinterblomstring. Der kan i princippet plantes 3 "lag": Bunddække, en lav plante (under 1,5m) og så facadeplanten.

Der kan f.eks. lægges løg af hyacinter, muscari, tulipaner mm, plantes eller sås storkenæb, lægestokrose e.a., og måske sættes en helleborus (julerose) som underbeplantning. Så er der

Eksempel, der viser en Efeu, som kræver beskæring for ikke at skade bygningen.

mad næsten hele året til både store og små væsener.

Vand og ly til alle i byen

Fugle og insekter har som vi også brug for vand. I byen er der ikke længere åbne flader med vand. Det bliver afledt via kloakering, så specielt om sommeren er det meget knapt med muligheder for at slukke tørsten i byen for de mindste væsner. Indtænk derfor fuglebade, og at hænge lave skåle med vand og "sommerfugle-potter" op. Det er vigtigt at lægge sten eller træstykker i, som insekterne kan lande sikkert på for at nå vandet, og kunne kravle op af, hvis de lander i vandet.

Sommerfugle har brug for vådt sand eller træ for at kunne drikke uden at blæse i vandet. Derfor er en omvendt klassisk terrakotta urtepotte, med hul i bunden med vådt sand i, i en glaseret underskål en god løsning. Det er bedst at placere løsningerne så de let kan tilses og fyldes op f.eks. samtidig med at man vander planterne. På facaden i øjenhøjde mellem bladene er et godt sted.

Vælg materialer som passer til sted og formål. Der er fordele og ulemper ved de forskellige:

Glaserede krukker har mindre fordampning, og skal ikke fyldet op lige så tit som terrakotta, men revner i frostvejr. Det gør støbejern ikke, men ruster måske. Drejet træ skal have olie eller lak. De har hvert sit udtryk og kan alle bruges. Det gælder smag, behag og mulighed for vedligeholdelse samt pris.

Fuglehuse kan ligeledes sættes op på facaderne sammen med planterne. De skal helst sættes højere oppe, så de er uden for kattes rækkevidde. Husk at der findes forskellige slags til forskellige fugle. Det samme gælder insekthoteller, der giver ly til æg, larver, pubber og overvintrende insekter. De er lette selv at lave af strå, kogler, sand, ler og træ med huller i, grus og andre naturmaterialer.

4 HUSK AT INDTÆNKE PLEJE

De fleste facadeplanter skal gødes, beskæres og bindes op i løbet af året, og hvis du ikke selv har mulighed, kan det derfor være en god idé at indhente et fast tilbud hos en gartner, som også kan komme med anbefalinger til espalier og plantning. Du skal også tænke på vanding i plantens første leveår.

Især selvhæftende, kraftige klatreplanter - som vedbend og rådhusvin - kræver beskæring for at skåne vinduer, døre, tagrender, tag m.v. På den måde undgår du fugtskader, hvis tagrenden beskadiges, samt rotter, der kan klatre til vinduer og loft.

Husk at tilse din facade en gang om året for at tjekke op på nyopståede revner osv. i murværket. Dermed undgår du fugtskader. Gør det evt. om efteråret, hvor de løvfældende planter har smidt bladene.

5 PLANTNING

Efteråret er den bedste tid at plante. Her er jorden fugtig, og planten kan nå at etablere nye rødder, inden der kommer tørre perioder i løbet af sommeren. Man kan plante, så længe jorden ikke er frossen. Dog er det bedst at plante stedsegrønne planter i sensommeren.

Grav gerne plantehullet 20-30 cm fra facaden. For at plantens rødder frit kan udvikle sig, er det vigtigt, at jorden omkring rødderne er en luftig muldjord. Da denne jord sjældent findes langs facader, er det optimale at grave et hul med målene 50x50x50 cm og erstatte jorden med en god spagnumfri muldjord. Bland den gerne med lidt kompost fra baggården eller økologisk gødning. Roser holder desuden af, at jorden bliver tilsat lergranulat.

Når plantehullet er gravet, er det en god ide at fylde hullet med vand for at kontrollere, om vandet langsomt kan sive væk. Kan det kke det, kan man skabe afløb ved at løsne jorden yderligere og eventuelt bore huller ud til siderne og ned i bunden med et jordbor. De indkøbte planter sættes i vand, så roden er gennemfugtet, og når man har plantet, er det vigtigt at gennemvande den nye muld, så vandet når ned til rødderne og ikke bare lægger sig i det øverste jordlag. Hvis man afslutter plantehullet med en belægning, er det vigtigt, at vand kan sive igennem den. Det er også vigtigt at vande de første år, indtil planten har etableret sig.

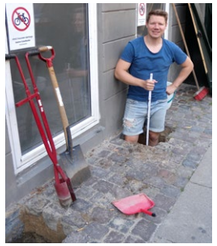

Plantning af roser i Larslejsstræde. Fotos: Ingrid Kallesøe

6 STØTTE OG OPBINDING

Nogle planter kræver opbinding eller støtte for at kunne gro op ad en facade, imens andre hæfter udmærket på egen hånd. Det gælder om at vælge den rette form for opbinding til den plante, du vælger. Billederne i dette opslag viser gode eksempler på støtte til roser.

Slyngplanter som klematis, kaprifolie og blåregn snor skuddene i spiral opad, og nogle af dem kan danne kraftige og tunge lianer med tiden. Afstanden til nedløbsrør bør derfor være over 1,5 meter. Slyngplanter, der får tykke og tunge stammer, kræver et kraftigt espalier med god afstand til muren. Her er vist tentor-stål opsat med rørbæringer.

Nogle planter har specielle organer, der gør, at de selv kan hæfte til murværk. Det gælder eksempelvis klatrehortensia, den stedsegrønne vedbend og som her - rådhusvin.

Tilse din opbinding en gang om året, så du undgår tilsnøring. Du kan være heldig, at barken blot vokser udover opbindingen, men ellers risikerer du, at grenen går ud.

En rådhusvin er på egen hånd kravlet udenfor sit hegn. Et buet vægespalier kan – når det bruges korrekt - beskytte mod trafik og parkerede cykler, så planten får en god start på væksten. Men espalieret er relativt smalt og fås i ret begrænset højde. Derfor egner det sig bedst til eksempelvis kaprifol, blåregn og andre slyngplanter eller roser, som behøver støtte og som kun skal blomstre for oven.

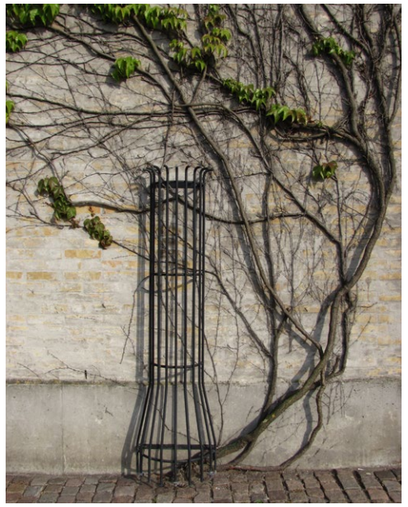

Roser har brug for et solidt fastgjort espalier, som grenene kan bindes til. Lidt luft mellem facaden og rosen mindsker risikoen for meldug på planten og gør det lettere at binde grenene til espalieret. Her er vist et espalier bestående af en wire trukket gennem øskner. Til kraftige slyngroser kan man vælge at tilskære rionet og montere det med afstands-klodser. Roser vil udvikle flere blomster, der hvor grenene bliver bundet vandret, og de kan med tiden få "bare ben", hvis de kun bliver bundet lodret op. Det modvirker dog bare ben, hvis de ældste stammer med års mellemrum bliver skåret ned.

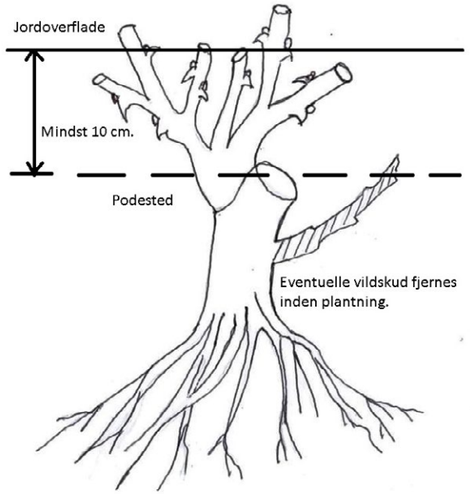

Når man planter roser, er det vigtigt, at de bliver plantet så dybt, at podestedet er mindst 10 cm under jordoverfladen. Ellers risikerer man at ende med vildroser i stedet for de forædlede roser, man har valgt. Podestedet ses som en skæv sammenvoksning mellem den forædlede rose og grundstammen med rod. Skud fra grundstammen kaldes vildskud og skal fjernes inden plantning.

7 INSPIRÉR DIN NABO

Planter i gadebilledet er med til at skabe små, hyggelige byrum, og når først enkelte borgere starter med at plante i et område, inspirerer det andre til også at gå i gang. Hæng derfor et lille skilt ved facadebeplantningen, hvor der står, hvilken plante og sort, der er tale om. Herved gør du det muligt for andre borgere og forbipasserende i Indre By at tage informationen med videre på planteskolen.

ALTERNATIVE LØSNINGER

Der kan være flere grunde til at du ikke kan eller må grave foran facaden. Der kan eksempelvis være nedgravede rør eller ledninger i jorden, der besværliggør eller forhindrer dig i at grave. Eller "udligningszonen" på fortovet kan være for smal (se side 19). Hvis du ikke har mulighed for at grave foran din facade, eksisterer der andre løsninger, der kan gøre din hverdag grønnere.

Hvis ejendommen har en baggård, så er det f.eks en oplagt mulighed for facadebeplantning. Der eksisterer ikke de samme forholdsregler i forhold til fortorvets udformning, når det er en indadvendt facade, der skal plantes på.

At plante i en stor beholder ovenpå jorden såsom en krukke kan være sidste udvej på steder, hvor man ikke kan grave, men det stiller krav om at vande og gøde regelmæssigt, og beholderen kan med tiden gå hen og

Rosa New Dawn, Store Kongensgade 108.

Rørholmsgade 19-21. Viser brugen af beholdere

Eksempel på grønne moduler fra Restaurant Gemyse i Tivoli.

blive for lille. Derfor er det at foretrække, hvis planterne kan sættes direkte i jorden, hvor de har fri adgang til vand og næringsstoffer.

Et andet alternativ er grønne vægge. Grønne vægge er typisk et modulsystem, der sættes op på væggen hvori planterne kan trives. Dette system inkuderer typisk et vandingssystem, hvilket mindsker den daglige pasning. Selvom du ikke skal grave, er der stadig flere ting, du skal være opmærksom på: Om facaden kan bære systemet og om systemet kan tilsluttes både vand og afløb. Derudover er denne løsning også den dyreste.

På billederne ses to forskelige eksempler på grønne modulsystemer. Disse fås i mange varianter og fra mange forskelige udbydere, så gå selv på jagt efter mere information, hvis det frister.

Eksempel på grønne moduler på hjørnet af Falkoner Alle og Ågade.

5 GODE RÅD

1 Tag gerne en snak med de andre beboere i din ejendom, omkring forventninger og ansvar før der plantes. Gør det til et fælles og socialt projekt.

2 Sørg for at formaliteter såsom at få tilladelse fra de rette myndigheder er i orden, før du planter. Husk at hvis din bygning er fredet, så er Slots- og Kulturstyrelsen ansvarlige, og hvis den er bevaringsværdig, er det kommunen.

3 Forhold dig til, hvilken plante der passer til dine behov. Nogle planter kan være mere krævende end andre. Vi hos Miljøpunktet står til rådighed for at besvare alle de spørgsmål du kunne have i denne henseende.

4 Tilse din facade mindst en gang om året for at beskære og pleje planten – og for at undgå skader på murværk, vinduer og tag.

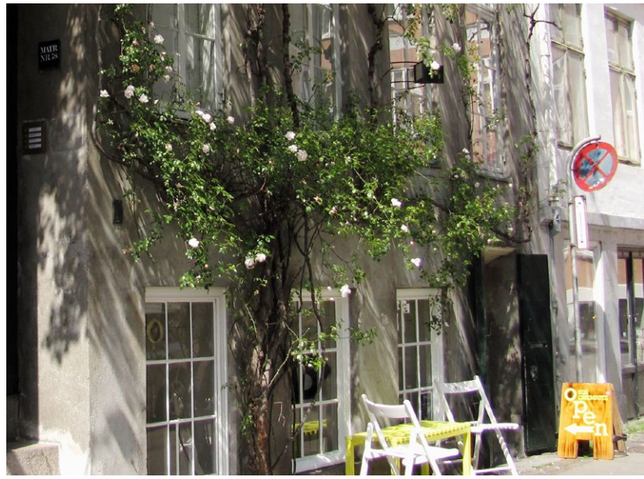

5 Vær ikke bange for at spørge om hjælp. Ved spørgsmål vedrørende tilladelse og vejforhold bør du kontakte kommunen. Hvis du har spørgsmål omkring planter og plantning kan Miljøpunktet kontaktes. Tag også gerne kontakt til andre plante projekter i dit nærområde for at udveksle ideer og erfaringer.

ØVRIG INSPIRATION OG LITTERATUR

Om roser jeg ved af Torben Thim, Lindhardt og Ringhof 2012

Hvilken plante hvor af Jane Schul, JP/Politikens Forlagshus 2007

Facadebeplantning – En undersøgelse af fordele og ulemper udgivet af Bygge- og Boligstyrelsen 1993

Grønne lunger af Jens Hvass, Kunstakademiets Arkitektskole 2005

Om medarbejderes jobtilfredshed, Artikel, The Workplace Window View: A Determinant of Office Workers' Work Ability and Job Satisfaction, 2015

PLANTEKATALOG Planter, der understøtter biodiversitet, Teknisk rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi Aarhus Universitet, nr. 193, 2021

Miljøpunkt Indre By & Christianshavn
Regnbuepladsen 7, st., tv
1550 København V.

3393 2121 / 2174 6621
miljopunkt@a21.dk · www.a21.dk

Personlig henvendelse
mandag – torsdag
10.00 – 14.00 og efter aftale

Forfatter: Peder Clement og Sabine Sørensen fra Miljøpunkt Indre By & Christianshavn, med bidrag af Tanja Ærtebjerg.

Medforfatter: Bodil Nissen - Fødselshjælper for bæredygtig udvikling: www@bodiln.dk

Hvor andet ikke er angivet er det Peder Clement, Mette Nielsen, Sabine Sørensen og Tanja Ærtebjerg fra Miljøpunkt Indre By & Christianshavn, som har taget billederne.

Layout: Søren Steensen

Projektet er startet på idé fra Indre By Lokaludvalg, som også støtter projektet.

3. udgave 2024,
udgivet første gang 2017.
Oplag: 250 stk.

Med input fra Tekno-antropologi-studerende fra Aalborg Universitet: Anders Reffeldt, Michaela Helmershøj-Johnson og Mikkel Loldrup.

Trykpapiret er svanemærket

MILJØPUNKT
INDRE BY & CHRISTIANSHAVN
AGENDA 21 · FOR ET BÆREDYGTIGT KBH